

Clit

KATE LISTER

**HET VERHAAL VAN DE
VROUWELIJKE LUST**

Vertaald door Mario Molegraaf

2026 Prometheus Amsterdam

De uitgever heeft getracht alle rechthebbenden te achterhalen. Aan hen die desondanks menen aanspraak te kunnen maken op enig recht, wordt verzocht contact op te nemen met Uitgeverij Prometheus, Herengracht 48, 1015 BN Amsterdam.

Alle rechten voorbehouden. Tekst- en datamining van (delen van) deze uitgave is uitdrukkelijk niet toegestaan.

Oorspronkelijke titel *Flick*

© 2026 Kate Lister

© 2026 Nederlandse vertaling Uitgeverij Prometheus en Mario Molegraaf

Omslagontwerp DPS Design & Prepress Studio naar een ontwerp van Marianne Issa El-Khoury/tw

Omslagbeeld Alamy, iStock, Shutterstock

Foto auteur Steve Morgan

Lithografie afbeeldingen BFC, Bert F.C. van der Horst

Zetwerk ZetSpiegel, Leerdam

www.uitgeverijprometheus.nl

ISBN 978 90 446 6156 9

Voor alle mannen die me niet lieten komen.

Inhoud

Inleiding: leun achterover en denk aan Engeland	9
1 Seksgodinnen: verheven, vies en vroom	15
2 Nymfo's en vieze meisjes: het niet zo zwakke geslacht	38
3 Ijskoninginnen: wanneer werd de vrouw frigide?	64
4 De graphic sapphic: een geschiedenis van lesbische liefde	93
5 Coming and glowing: de geschiedenis van het orgasme	121
6 De vijver laten vollopen: masturbatie, educatie en bevrijding	152
7 Niezen in de kool: beffen in de geschiedenis	186
8 Een ramp zonder einde: seks en de oudere vrouw	221
9 Vraag maar aan je moeder: waar leerden vrouwen over seks?	259
10 Seksuele revolutie en conclusie	293
Noten	308
Woord van dank	339
Illustratieverantwoording	341
Persoonsnamenregister	345

Inleiding: leun achterover en denk aan Engeland

Vroeger vonden vrouwen seks niet leuk, toch? Vóór het moderne feminisme werd van vrouwen verwacht dat ze achteroverleunden en aan Engeland dachten, of wat hun land van herkomst ook mocht zijn, toch? Vrouwen die over seks praten en hun lust opeisen is nieuw... toch? Nou, nee. Helemaal niet. Zoals zo veel dingen die vrouwen en lust betreffen, is dat verhaal vervalst. Vrouwen zijn dapper voor hun recht op seksueel genot aan het vechten sinds we voor het eerst uit de oermodder kropen, om ons heen keken en het mannetje van de soort vroegen: 'Is dat alles?' Dit is het verhaal van dat gevecht, van wie de strijd aangingen, hoe de overwinningen werden behaald, en van de moedige zielen die door hun offers de weg vrijmaakten voor het huidige recht van vrouwen op seksuele bevrediging.

De uitdrukking 'leun achterover en denk aan Engeland' schrijft men vaak toe aan Lady Alice Marion Mills Hillingdon, die in 1912 in haar dagboek schreef: 'Als ik zijn stappen voor mijn deur hoor, ga ik op mijn bed liggen, doe mijn ogen dicht, open mijn benen en denk aan Engeland.'¹ Lady Hillingdon was 55 en verwees naar haar destijds 57-jarige echtgenoot, Charles William Mills, de 2de Baron Hillingdon die, klaagde ze, nog altijd twee keer per week haar slaapkamer bezocht. De uitdrukking is sindsdien perfect gaan samenvatten hoe wij denken over vrouwen die heterosek-

suele seks hebben (of liever gezegd tolereren) gedurende de hele menselijke geschiedenis, hoewel Lady Alice het vrij recent heeft gezegd. Maar helaas is deze veelgebruikte uitdrukking een onwaarheid. Als Lady Hillingdon al een dagboek bijhield, is het niet bewaard gebleven, dus kunnen we onmogelijk weten of ze deze woorden heeft geschreven, laat staan waaraan ze echt dacht wanneer ze achterover leunde en haar benen spreidde. Waarschijnlijk is de echte Lady Hillingdon verward geraakt met een fictieve Lady Hillingham, aan wie Jonathan Gathorne-Hardy de beroemde uitdrukking toeschreef in zijn *The Rise and Fall of the British Nanny* (1972). Andere prominente victoriaanse dames naar wie ten onrechte is verwezen als de bron van 'leun achterover en denk aan Engeland' zijn onder meer Lucy Baldwin, de vrouw van premier Stanley Baldwin, en natuurlijk koningin Victoria zelve. Er bestaat geen enkel bewijs om een van deze beweringen te ondersteunen, en bovendien legden, zoals we binnenkort zullen zien, victoriaanse vrouwen zich niet zomaar neer bij slechte seks.

De uitdrukking zelf is (min of meer) historisch en dateert minstens uit de jaren 1940, maar het was een grap, en is dat altijd geweest. Het is een wrang commentaar op huwelijk, huwelijksverplichtingen en natuurlijk de vermeende kilheid van vrouwen die seks moeten dulden in plaats van ervan te genieten. De grap duikt ook op in 1955 in *The Notebooks of Major Thompson* van Pierre Daninos, waarin een moeder haar dochter voorbereidt op wat ze in haar huwelijksnacht kan verwachten. "Ik weet het, liefje, het is walgelijk. Maar doe zoals ik met Edward deed: doe gewoon je ogen dicht en denk aan Engeland!" Net als haar moeder en haar moeders moeder voor haar, deed Ursula haar ogen dicht. Ze dacht aan de toekomst van Engeland.² Het is een grap die tegenwoordig nog in omloop is, in elk geval over heteroseksuele contacten. Onhandige geliefden, voortijdige ejaculatie, de 'orgasmekloof' en een clitoris die onmogelijk te vinden is, zijn

allemaal bekende en, naar blijkt, oude narratieven die blijven doorgaan op vaste scripts die ons voorhouden dat je als vrouw (cis, trans of anderszins) niet zo van seks kunt genieten als mannen.

De aanleiding voor het schrijven van dit boek was mijn intense en voortdurende frustratie over het idee dat mannen ‘van nature’ seksueler zijn dan vrouwen, dat ze meer van seks genieten, of op de een of andere manier meer recht hebben op seksueel genot dan vrouwen. Dit is een boodschap nog steeds overal om ons heen te vinden is, en je hoeft niet eens naar een incelforum te gaan om het tegen te komen. Heb je deze ooit gehoord? ‘Vrouwen geven seks om liefde te krijgen. Mannen geven liefde om seks te krijgen.’ Wat dacht je van: ‘Mannen hebben *behoeften*’? Of: ‘Jongens blijven jongens’? Misschien herinner je je dat iemand je vertelde dat ‘mannen elke zeven seconden aan seks denken’, of dat vrouwen gewoon niet zo ‘visueel’ zijn als mannen wanneer het om seks gaat.

Ondanks het fantastische en voortdurende werk van feministen en seksactivisten, bestaat er nog steeds een wijdverbreid idee dat vrouwen een zwakkere en gevoeliger seksdrive hebben dan mannen. De seksdrive van een man ziet men als natuurlijk en constant; die van een vrouw wordt gezien als veranderlijk en afhankelijk van de context. Een vrouw heeft liefde nodig om seks te hebben, een man heeft alleen een plek nodig, toch? Dit sociale script zit zo diep in onze cultuur dat we het zelden in twijfel trekken, maar waarom niet?

Waarom zetten we, in plaats van het idee te accepteren dat vrouwen gewoon minder van seks genieten dan mannen, of dat ze niet zo snel kunnen klaarkomen, geen vraagtekens bij de kwaliteit van de seks die ze ervaren? Ik ga me hier niet inhouden, want dit is een belangrijk thema van dit boek: het script voor de meeste heteroseksuele seks is vreselijk! Geen wonder dat vrou-

wen er niet zo van genieten als zou moeten. Als cultuur zijn we geobsedeerd door seksuele handelingen die draaien om penispret. Stel dat het niet klopt dat een vrouw liefde moet voelen om seks te hebben, maar juist van de seks moet houden die ze heeft? Geloof me, het klopt niet dat vrouwen een zwakkere seksdrive of minder passie hebben dan mannen, maar de samenleving geeft mannen toestemming en ruimte om seks te verkennen en ervan te genieten op een manier die vrouwen nog steeds blijft ontzegd.

Dit is de reden dat vrouwen nog steeds waardeloze seks hebben. Nou, niet alle vrouwen. Onderzoek heeft aangetoond dat lesbiennes meer orgasmes hebben en significant tevredener zijn over hun seksleven dan heteroseksuele en biseksuele vrouwen. Lesbiennes, of vrouwen die seks hebben met vrouwen, geven aan dat ze 86 procent van de tijd klaarkomen. Homoseksuele mannen, of mannen die seks hebben met mannen, scoren een indrukwekkende 89 procent; biseksuele mannen doen het ook goed met 88 procent. Maar het zijn hetero mannen die de meeste orgasmes hebben van allemaal, en een benijdenswaardige 96 procent van de keren dat ze seks hebben klaarkomen. In studie na studie komen heteroseksuele vrouwen achteraan te staan met een erbarmelijk orgasmepercentage van slechts 65 procent.³ Biseksuele vrouwen lopen net voor op hetero's met 66 procent, volgens onderzoekers omdat seks met mannen hun orgasmefrequentie verlaagt.⁴ Het is duidelijk niet zo dat vrouwen geen orgasme kunnen krijgen. Ze redden het prima als ze seks met elkaar hebben, en bijna 100 procent van de vrouwen die masturberen weet een hoogtepunt te bereiken.

Er is duidelijk een probleem, maar we kunnen het niet aanpakken of ook maar begrijpen als we niet inzien hoe langdurig en diepgeworteld het ontkennen van vrouwelijke lust in onze cultuur eigenlijk is. Vrouwen die betere seks eisten, verschenen niet

tegelijkertijd met het moderne feminisme, *Sex in the City* of de Rampant Rabbit-vibrator. Het is echt een heel lange strijd geweest.

Clit is een geschiedenis van het seksuele genot van vrouwen – hoe het is opgevat, gecontroleerd en, het belangrijkste, beleefd. Het gaat vaak over verdriet en wreedheid, maar er is ook vreugde, weerstand en passie. Dit is geen gemakkelijke geschiedenis om te achterhalen. Het vinden van vrouwenstemmen en historische bronnen losmaken van mannelijke ogen is notoir lastig. Je kunt veel makkelijker de geschiedenis vertellen van wat mannen sexy en plezierig vonden, omdat het bewijs daarvoor bewaard is gebleven. De seksuele geschiedenis van vrouwen wordt heel vaak bepaald door een gebrek aan bewijs.

Maar het is een geschiedenis die het vertellen waard is, want vrouwen die van seks genieten is vandaag de dag nog steeds een lastig onderwerp, en het gaat niet alleen om de orgasmekloof. Slutshaming, kwesties rond consent, toegang tot betrouwbare voorbehoedmiddelen en veilige abortus, of gewoon de juiste woorden kennen voor onze eigen anatomie: het zijn slechts een paar van de zeer echte en aanhoudende hindernissen die ons tegenhouden om volledig van seksueel plezier te genieten. Het misplaatste en vrouwonvriendelijke idee dat vrouwen gewoon niet zo van seks genieten als mannen is herhaaldelijk aangevochten, maar nog niet helemaal verdreven.

Het is waar dat het seksuele genot van vrouwen zwaar is onderdrukt, en zelfs op verschillende momenten in de geschiedenis is ontkend, maar het is ook geprezen, vereerd en heerlijk beleefd. Maar als we eindelijk de mythe willen doorbreken dat vrouwen ooit achteroverleunen en aan waar dan ook denken, moeten we beseffen waar deze scripts vandaan kwamen en over de moedige activisten horen die heel de geschiedenis door hebben gevochten voor seksuele rechten. Dit is geen dode geschiedenis. Het is onze geschiedenis, die zich overal om ons heen afspeelt.

Dit boek is een poging om te begrijpen hoe we zijn beland waar we nu zijn, waar onze eigen ideeën rond seks en lust vandaan kwamen en welk doel ze dienen, en vooral hoe we ze kunnen veranderen – en we kúnnen ze veranderen. Dit is een geschiedenis van vrouwen die van seks genieten: seks met zichzelf, seks met elkaar, en af en toe ook seks met mannen. In een wereld waar seksueel geweld tegen vrouwen schrikbarend vaak voorkomt (wereldwijd ervaart één op de drie vrouwen het), kan strijden voor gelijkheid in genot een soort bijzaak lijken.⁵ We hebben duidelijk grotere problemen dan het orgasme. Maar voor mij is het onderwerp lust cruciaal in de strijd voor de gelijkheid van seksen. Het is essentieel bij het ontmantelen van patriarchale opvattingen over seksuele en aan gender gerelateerde rechten.

De schuld, de schaamte, de mythen en misvattingen zijn zo oud als seks zelf, en dit moet stoppen. Seksueel genot is een daad van sociale revolutie. Denk aan de talloze vrouwen die je voor gingen (of in dit geval niet), de vrouwen die vreselijk leden omdat ze te horen kregen dat ze niet van seks mochten genieten, of degenen die er wel enorm van genoten en daarvoor een hoge prijs betaalden.

Dit is de geschiedenis van vrouwen die van seks genieten.

1 Seksgodinnen: verheven, vies en vroom

Waar begin je een boek over de geschiedenis van vrouwen en seksueel genot? Er is geen duidelijk beginpunt, simpelweg omdat zolang er vrouwen zijn geweest, er seks is geweest. Hoe ver terug kun je überhaupt de daad van seks zelf traceren? Nou, een heel eind. De eerste geslachtsgemeenschap vond plaats tussen twee Schotse vissen zo'n 385 miljoen jaar geleden. Alsof dat nog niet bijzonder genoeg was, was de soort in kwestie een placoderm met de naam *Microbrachius dicki*. Ik garandeer je dat het waar is: de vis is vernoemd naar de man die hem ontdekte, de negentiende-eeuwse Schotse geoloog Robert Dick.¹ Helaas hebben de *Microbrachius dicki*'s er niet aan gedacht ons veel schriftelijk bewijs of materiële spullen na te laten om hun ervaring van seksueel genot mee te interpreteren, als ze al genot ervoeren. Dus nee, we beginnen dit boek niet door naar de bodem van een Schots meer te kijken, maar richten onze blik juist op naar de hemel zelf. We gaan naar de goden kijken.

Tot de vroegste culturele aanwijzingen die we hebben om de geschiedenis van seks en lust te begrijpen, behoren religieuze mythologieën, vooral de godinnen die over het domein van seks gingen. Er is een lange geschiedenis van religies met zeer permissieve houdingen tegenover seks, vooral in vergelijking met de houdingen die meer mainstream geloven er tegenwoordig op na

houden. De invloed van de abrahamitische religies (christendom, islam en jodendom) op de moderne wereld is diepgaand geweest. Volgens het Pew Research Center hangt meer dan de helft van alle mensen die momenteel op deze planeet rondlopen een van de abrahamitische religies aan.² Deze religies hebben een heel grote invloed gehad op ons collectieve gevoel van moraliteit, cultuur en onze ideeën over natievorming, en zeker op onze houding tegenover seks. Ze hebben samenlevingen over de hele wereld gevormd, ook als je géén aanhanger bent, en niet altijd ten goede. Ons gevoel van seksuele schaamte is, bijvoorbeeld, diepgeworteld in de abrahamitische religies, net als ons gevoel voor zedigheid. Hoewel er niets mis is met zedigheid of kuisheid, is de overtuiging dat vrouwen aan beide moeten voldoen duizenden jaren gebruikt om hun gedrag te controleren en te onderdrukken.

Je kunt moeilijk volhouden dat deze religies positief tegenover seks staan, al hebben velen dat geprobeerd. Er zijn een paar geweldige moderne wetenschappers die pleiten voor queer lezingen van diverse heilige teksten, terwijl anderen op vaardige wijze feministische thema's daarin belichten.³ Het valt zeker te verdedigen dat de heilige teksten positief zijn over seks in het heteroseksuele huwelijk: een van de centrale beginselen van het jodendom is 'ga heen en vermenigvuldig u'. Maar dit ging altijd om baby's maken, niet om genieten van seks. Er is geen Bijbels decreet voor vrouwen om 'heen te gaan en klaar te komen'.

Dit zijn religies die traditioneel maagdelijkheid, monogamie en seksuele ingetogenheid bij vrouwen prijzen. Maar dit is alderminst universeel. Je hebt allerlei andere religies met een veel sterkere 'doe lekker je ding'-houding jegens seks en lust. Voor allerlei culturen in de loop van de geschiedenis zou het idee van religie gebruiken om seks te veroordelen heel raar zijn geweest. Seks was iets om van te genieten, en zo belangrijk dat er vaak een

eigen godheid voor nodig was om alles in de gaten te houden. Die godheden waren vaak vrouwen, oppermachtige godinnen die heersten over de rijken van seks en begeerte, met eigen sekslevens die aanleiding gaven tot legendes en ontzag. Dit waren godinnen die men vereerde, vreesde en aanbad. Hun verhalen bieden niet alleen een tegenwicht tegen hedendaagse religieuze doctrines die men vaak gebruikt om vrouwen schaamte te bezorgen over seks, maar laten ons ook zien dat vrouwelijk seksueel genot vroeger iets was wat goden aanmoedigden in plaats van afwezen.

Een van de vroegst bekende vrouwelijke godheden was ook een van de machtigste: Inanna, of soms Inana, de Soemerische godin van oorlog en seks. Inanna was zo invloedrijk dat ze een heel pantheon van seksgodinnen voortbracht. De Soemerische beschaving bevond zich in het zuiden van Mesopotamië, het huidige Irak. Hier ontstond het oudst bekende schrift ter wereld, spijkerschrift, tijdens de Uruk-periode (4000-3000 v.Chr.). Ongetwijfeld waren er voor die tijd allerlei goden en godinnen, maar omdat het Soemerische volk als eerste over die van hen schreef op tabletten van klei en steen, bleef de legende van Inanna bewaard.⁴

Inanna is een godin die op het moderne publiek tegenstrijdig overkomt. Hoewel ze enorm machtig was binnen het Soemerische pantheon, met talrijke aan haar gewijde tempels, wordt ze in de verhalen die er nog zijn vaak neergezet als een chagrijnige en kinderachtige tiener. Ze heerst over de schijnbaar onvergelykbare werelden van seks en oorlog, en hoewel ze onwankelbaar respect oproept, zijn er ook bronnen die ons vertellen dat ze voor iedereen met een paar zilveren sjekels te koop was. In de oude Soemerische hymne 'Een Balbale aan Inana' verklaart de godin dat 'mijn vooroverbuigen anderhalve *giĝ* is'. Een *giĝ* was een sjekel, en anderhalve sjekel was ongeveer 14 gram zilver, dus niet goed-